

ГЕОРГ ХЕГЕЛ

Из „НАУКАТА ЛОГИКА“

ПРЕДВАРИТЕЛНО ПОНЯТИЕ

Логиката е науката за *чистата идея*, т. е. за идеята в абстрактния елемент на *мисленето*.
Забележка.

За това определение, както и за други определения, които се съдържат в това предварително понятие, важи същото, което важи за понятията, предпоставени относно философията изобщо, а именно, че те са определения, почерпени *от* обзора и *след* обзора на цялото.

Наистина може да се каже, че логиката е науката за *мисленето*, за неговите *определения и закони*, но мисленето като такова съставлява само *общата определеност* или *елемента*, в който идеята има битие като логическа. Идеята е мисленето не като формално мислене, а като развиваща се целокупност на неговите собствени определения и закони, които си дава самото то, а не ги има вече и не ги намира предварително в себе си.

Логиката е *най-трудната* наука, доколкото се занимава не с нагледи, дори не, както геометрията, с абстрактни сетивни представи, а с чисти абстракции и изисква сила и упражненост да се отдръпнем в чистата мисъл, да я фиксираме и да се движим в такава мисъл. От друга страна тя би могла да се смята за *най-лесната* наука, тъй като съдържанието ѝ не е нищо друго освен собственото мислене и обичайните му определения, а последните са същевременно *най-простите* и са *елементарното*. Те са също така *най-известното*, битие, нищо и т. н., определеност, величина и т. н., битие в себе си, битие за себе си, едно, много и т. н. Обаче тази известност по-скоро затруднява изучаването на логиката; от една страна лесно ще сметнем, че не си струва труда да се занимаваме още с такова известно нещо; от друга страна много важно е да се запознаем с него по съвсем друг, нещо повече, дори противоположен начин в сравнение с начина, по който вече сме запознати.

Ползата от логиката засяга отношението към субекта, доколкото той си дава известно образование за други цели. Неговото образование, получено чрез логиката, се състои в това, че той се упражнява да мисли, тъй като тази наука е *мислене за мисленето*, и че получава в главата си мислите също и като мисли. - Но, доколкото логическото е абсолютната форма на истината, а и нещо повече от това, също така самата чиста истина, то е нещо съвсем по-друго, отколкото само нещо *полезно*. Но, както най-превъзходното, най-свободното и най-самостоятелното е също и най-полезното, така може да се схване и логическото. Тогава ползата от него трябва да се оценява и по-другояче, отколкото в този смисъл, че е само формално упражнение в мислене.

Допълнение 1.

Първият въпрос е: кой е предметът на нашата наука? Най-простият и най-разбираемият отговор на този въпрос е *онзи* отговор, който гласи, че *истината* е този предмет. Истината е възвишена дума и още по-възвишен предмет. Ако духът и душата на човека са все още здрави, при чуването на тази дума сърцето му трябва да започне да бие по-силно. Но тогава съвсем наскоро се появява *съмнението* дали сме също способни да познаем истината. Струва ни се, че съществува несъответствие между нас, ограничените хора, и биващата в себе си и за себе си истина, и тогава възниква въпросът за прокарването на мост между крайното и безкрайното. Бог е истината - как трябва да го познаем? Както изглежда добродетелите на смирението и скромността се намират в противоречие с такова намерение. - Но после се задава въпросът и за това дали истината може да бъде позната, за да намери оправдание за това, че запитващият продължава да живее в пошлостта на своите крайни цели. Но с такова смирение не се отива много далеч. Вече никой не казва „как аз, бедният земен червей, ще мога да позная истинното?“ на мястото на този смирен език застана сомнението и въобразяването и някои си въобразиха, че притежават истинното непосредствено. – Те внушиха на младежта, че притежава истинното

(в религията и в областта на нравственото) направо, без усилия за неговото овладяване. По-точно в това отношение казаха също, че всички възрастни били потънали, вдървени и вкостенени в неистината. Според тях за младежта се била появила зората, а по-старият свят се намирал блатото и тресавището на деня. При това специалните науки бяха окачествени като нещо, което разбира се трябва да се овладее, но само като средство за външни жизнени цели. Следователно тук няма скромност, която се въздържа от познание и от изучаване на истината, а има убеждението че хората притежават истината просто по силата на нещата. Вярно е, че по-старите възлагат своята надежда на младежта, защото тя трябва да продължи нататък света и науката. Но тази надежда се възлага на младежта само доколкото тя не остава такава, каквато си е била, а поема върху себе си усилената работа на духа.

Има и една друга форма на скромност спрямо истината. Това е важниченето пред истината, което виждаме у Пилат в противоположност на Христос. Пилат запитал „Що е истина?“ като човек, който се е справил с всичко, за когото вече нищо няма значение, запитал в същия смисъл, в който Соломон казва „всичко е суета“. - Тук остава само субективната суетност.

По-нататък познанието за истината се сблъсква още и със страхливостта. На инертния дух лесно му хрумва да каже: нека не си мислим, че философстването ще има сериозно значение за нас. Така ние наистина уж слушаме и логика, но и тя сигурно ще ни остави такива, каквито сме си били. Този вид хора си мислят, че ако мисленето излезе отвъд обикновения кръг от представи, то ще попадне всред дяволи; според тях това би значило да се поверим на едно море, в което вълните на мисълта ще ни блъскат насам и натам и в края на краищата пак ще стигнем до пясъчния нанос на временност-та, който сме напуснали за нищо и още веднъж за нищо. В света виждаме същото, което излиза наяве при един такъв възглед. Може да си придобил най-различни умения и познания, да си станал рутиниран чиновник и иначе да си се усъвършенствал напълно за осъществяването на своите особени цели. Но съвсем друго е да си образовал духа си и за по-висшето и да се стремиш да го достигнеш. Нека се надявам, че в наше време в младежта е изгряло желанието за нещо по-добро и че тя не иска да се задоволи само с кухото стъбло на външното познание.

Допълнение 2.

Всички са съгласни, че предмет на логиката е мисленето. Но за мисленето можем да имаме твърде ниско, а също и твърде високо мнение. Така от една страна се казва „това е *само* мисъл“ и с това се мисли, че мисълта е само субективна, произволна и случайна, но не е самият предмет истинното и действителното. Но от друга страна можем да имаме също и високо мнение за мисълта и да я схващаме така, че единствено само тя достига най-висшето, природата на Бога и че със сетивата не можем да познаем нищо от Бога. Казват, че Бог е дух и че иска да му се молим в лоното на духа и на истината. А ние приемаме, че усещаното и сетивното не е духовното и че интересът на духовното е мисълта и че само духът може да познае духа. Наистина (например в религията) духът може и да чувства, но едно е чувството като такова, начинът на чувстване, а друго е неговото *съдържание*. Чувството като такова е изобщо формата на сетивното, което е еднакво у хората и животните. Тази форма наистина може да се домогва до конкретно съдържание, но това съдържание не е присъщо на тази форма; формата на чувството е най-нисшата форма за духовното съдържание. Това съдържание, самият Бог, е в своята истина само в мисленето и само като мислене. Следователно в този смисъл мисълта е не просто *само* мисъл, а е по-скоро най-висшият и точно погледнато единственият начин, по който може да бъде схващано вечното и биващото в себе си и за себе си.

Както за мисълта, така и за науката за мисълта можем да имаме високо и ниско мнение. Смята се, че всеки може да мисли и без да е изучавал логика, както може да храносмила и без да е изучавал физиология. Дори и да сме изучавали логика, все пак и сега ние мислим както преди, може би по-методично, но все пак с малка промяна. Ако логиката не би имала друга задача освен да ни запознава с дейността на чисто формалното мислене, разбира се, тя не би създавала нищо повече от онова, което и иначе вече сме извършвали също така добре. По-раншната логика действително стоеше само на това гледище. Впрочем също и познанието за мисленето като чисто субективна дейност вече прави чест на човека и представлява интерес за него; човекът се

различава от животното по това, че знае какво е и какво върши. – Но от друга страна, логиката като наука за мисленето има също едно високо гледище, доколкото единствено мисълта може да узнава най-висшето, истинното. Следователно, ако науката логика разглежда мисленето в неговата дейност и в неговото продуциране (а мисленето не е безсъдържателна дейност, защото то продуцира мисли и мисълта), съдържанието е изобщо е свръхсетивният свят и занимаването с този свят е пребиваване в него. Математиката се занимава с абстракциите за число и за пространство; но те са все още нещо сетивно, макар и абстрактно сетивното и нямащото налично битие. Мисълта се отделя също и от това последно сетивно съдържание и е свободна при самата себе си, отказала се е от външната и вътрешната сетивност, отдалечила се е от всякакви особени интереси и наклонности. Доколкото логиката стои на тази почва, трябва да сия мислим за по-достойна, отколкото си я мислят обикновено.

Допълнение 3.

Нуждата да се схване логиката в един по-дълбок смисъл от този на наука за чисто формалното мислене бе породена от интереса на религията, на държавата, на правото и на нравствеността. По-рано хората не проявяваха злоба към мисленето, те мислеха бодро и със собствената си глава. Те мислеха върху бога, природата и държавата и имаха убеждението, че се стига до истината само чрез мислите, но не и чрез сетивата или чрез случайната представа и случайното мнение. Но като продължаваха да мислят много време така, в края на краищата се оказа, че по този начин са били компрометирани най-висшите отношения в живота. Мисленето отне силата на положителното. Държавни строеве станаха жертва на мисълта, мисълта се нахвърли срещу религията и твърдо установени религиозни представи, които чисто и просто се смятаха за откровения, бяха погребани, а старата вяра беше сломена в душите на много хора. Така например гръцките философи се обявили против древната религия и унищожили нейните представи. Затова философи са били изгонвани и умъртвявани заради събарянето на религията Държавата, които двете се намирали в съществена връзка помежду си. Така мисленето се наложило в действителността Упражнявало най-голяма дейност. Благодарение на това обърнали внимание на тази сила на мисленето, започнали да проучват по-отблизо неговите претенции и искали да намерят, че то си позволявало твърде много и не можело да извърши онова, с което се е заело. Вместо да познае същината на природата и на духа, изобщо вместо да познае истината, то се нагърбило да събаря държавата и религията. Поради това хората искали да намерят оправдание за мисленето относно неговите резултати и в по-ново време изследването върху природата на мисленето и неговата правомерност до голяма степен съставляваше интереса на философията.